

خاتمی، دانشگاه و دانشجو

حمیدرضا شکوهی

نقدپذیری، رعایت حقوق، حدود و حریم‌های قانونی، اخلاقی و دینی و ترویج روح قانون‌گرایی و بسط رفتارها و نهادهای مدنی، دانست و مقابله با فضای بی‌تفاوتی و انفعال و احترام به نگرش‌ها و گرایش‌های گوناگون شرعی و قانونی و تقویت پیوندهای فکری میان دانشگاه و جامعه و ارائه چهره جذاب و توانمند اسلام و انقلاب در دانشگاه‌ها را از مهم‌ترین وظایف دانشجویان ذکر کرد. خاتمی یک ماه بعد در پیامی دیگر به مناسبت گشایش سی و سومین نشست اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانشجویان لزوم مشارکت فعال دانشجویان مسلمان و ایرانی در مراکز و مباحث علمی، فکری و فرهنگی و مقابله آنان با افزون‌طلبی، قوم‌مداری و تهاجم بیگانگان را مورد تأکید قرار داد. ارسال و ارائه چنین پیام‌هایی در واقع

جمهوری خود بارها و در مناسبت‌های مختلف درباره دانشگاه و دانشجو صحبت کرد و هر بار که فرصتی حاصل شده در دانشگاه و در جمع دانشجویان حضور یافته است. خاتمی در نخستین ماه‌های آغاز کار خود و در نخستین دوره ریاست جمهوری‌اش در سخنرانی‌هایش، انتظارات خود را از دانشجویان مطرح کرد و در حالی که تنها پنج روز از آغاز کار رسمی وی به عنوان رئیس جمهوری گذشته بود در پیامی به پنجمین همایش سالانه اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانشجویان، مهم‌ترین وظایف دانشجویان و دانشگاهیان را «ارتقای بینش و منش اسلامی و انقلابی و حساسیت نسبت به آرمان‌ها و ارزش‌های دینی و ملی، ایجاد و تقویت فضای برخورد اندیشه‌ها و تعمیق اخلاق و فرهنگ مباحثه و گفت‌وگو و همچنین نقادی و

به صراحت می‌توان گفت، «دانشجویان» جدی‌ترین گروه هواداران خاتمی را تشکیل می‌دهند و نقش مهمی در پیشبرد برنامه اصلاحات مورد نظر رئیس جمهوری دارند و این واقعیت را هم باید پذیرفت که خاتمی نیز با چشم دیگری به دانشجو و دانشگاه نگاه می‌کند زیرا به اعتقاد او: «بهترین و برجسته‌ترین جوانان ما در دانشگاه‌ها هستند»^۱ دانشگاه کانون پرورش نیروی مدیریت و جایگاه تمرین روحیه مدنیت و زمین اثبات حضور جوانان در عرصه سیاسی کشور است.^۲ دانشگاه باید محیط رشد و سرزندگی جوانان باشد و دانش‌پژوهی و روحیه استدلال در جوانان زنده شود.^۳ این سخنان نشان‌دهنده اهمیت بسیاری است که آقای خاتمی برای دانشجو و دانشگاه قائل است و به همین دلیل در طول دوران ریاست

● هیچ مانعی برای انجام برنامه‌هایمان وجود ندارد ممکن است مشکلات و موانع شتاب برنامه‌هایمان را کم کند ولی تحت هیچ شرایطی جهت و هدفمان را کم نخواهیم کرد.

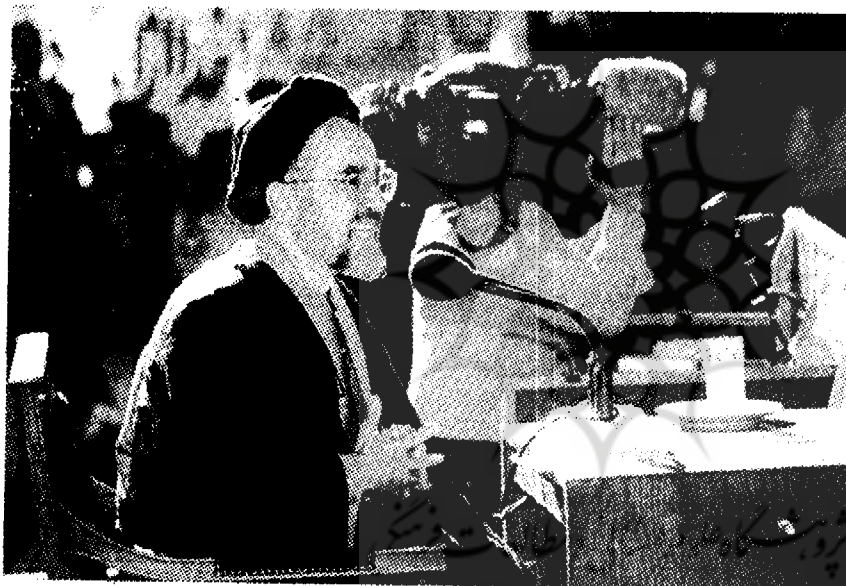
است مشکلات و موانع، شتاب برنامه‌هایمان را کم کند ولی تحت هیچ شرایطی جهت و هدفمان را کم نخواهیم کرد» و البته خاتمی در طول چهار سال نخست دوران ریاست جمهوری خود، بر این پیمان استوار باقی ماند و در همان جمع بار دیگر تأکید کرد: «به پیمانی که با شما بسته‌ام وفادارم» و پاسخ این گفته خاتمی موجی عظیم از ابراز احساسات دانشجویان بود. اما گرامی‌داشت سالگرد دوم خرداد، خشم

سالگرد حماسه دوم خرداد، دیدار به یاد ماندنی خاتمی با دانشجویان شکل گرفت. هزاران نفر از دانشجویان با شاخه‌های گل و پوستریهای خاتمی، در دست در یک راهپیمایی بزرگ از میدان ولیعصر حرکت کردند و وارد دانشگاه تهران شدند. در ساعت ۱۶/۳۰ خاتمی وارد دانشگاه شد ولی به خاطر ابراز احساسات شدید دانشجویان، ۱۵ دقیقه طول کشید تا بتواند سخنان خود را آغاز کند.

نشانگر اصول کلی سیاست داخلی و خارجی دولت خاتمی بود و انتخاب قشر دانشگاهی کشور به عنوان مخاطب این پیام‌ها نشان می‌داد که خاتمی برای پیشبرد برنامه اصلاحات گسترده خود بیش از همه چشم امید به دانشجویان و درواقع به اهل فرهنگ و فرهنگ‌سازان دوخته است.

رئیس جمهور خاتمی در پیامی که برای سمینار سالانه انجمن اسلامی دانشجویان ایرانی در آمریکا و کانادا که روز ۷ دی ۷۶ برگزار شد ارسال کرد بار دیگر تأکید کرد: «امروز عزم دینی و ملی بر عرضه تصویری روشن از ایرانی آزاد و آباد و مستقل و سربلند در متن جامعه جهانی و در پرتو اندیشه‌های حیات‌بخش و انقلابی اسلام است. به این سبب دانشجویان مسلمان و غیرتمند در این میانه رسالتی بزرگ بر دوش دارند. ارتقای جایگاه جمهوری اسلامی ایران در محیط‌های گوناگون علمی، فرهنگی و سیاسی و اثبات توانمندی و قدرت منطق در گفت‌وگوهای تمدنی و میان فرهنگی و ایمان الهی و عشق به مردم از جمله خواسته‌های به حقی است که دولت و ملت ما همواره از فرزندان متعهد و دانشجویان متفکر خویش داشته و دارد.» اعتماد رئیس‌جمهور خاتمی اعتمادی یک سویه نبود و به همین دلیل موجبات دلگرمی دانشجویان به انجام اصلاحات و حضور فعال‌تر آنان را در صحنه فراهم ساخت و دانشجویان، پس از دوم خرداد ۷۶ وفاداری و طرفداری خود نسبت به رئیس جمهوری که «رابطه میان دولت و دانشگاه» را ضروری می‌دانست افزون‌تر ساختند.

در روز پنجم اسفند ۷۶ در گردهمایی رؤسای دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور، خاتمی خبر داد که گر آینده نزدیک در نشستی رو در رو با دانشجویان صحبت می‌کند و هنوز ۲ ماه از آن وعده سپری نشده بود که در



مخالفان خاتمی را برانگیخت و این مراسم از لحظه پایان، آبستن حوادث تازه‌ای شد. ده‌ها نفر از دانشجویانی که پس از پایان مراسم در حال بازگشت از دانشگاه بودند از سوی افراد به ظاهر ناشناس مورد ضرب و شتم قرار گرفتند و در جریان این درگیری‌ها افرادی نیز توسط نیروی انتظامی دستگیر شدند. ۲ روز بعد، تجمع هواداران دفتر تحکیم وحدت که به حمایت از خاتمی و بامجوز وزارت کشور در پارک لاله تهران برگزار شده بود هم به جنجال کشیده شد. مهاجمان بار دیگر درگیری ایجاد کردند. این درگیری که پس از ۲ ساعت و با پرتاب گاز

استقبال دانشجویان به حدی زیاد بود که عملاً امکان پرسش و پاسخ بین خاتمی و دانشجویان وجود نداشت؛ ۲ هزار پرسش کتبی از سوی دانشجویان به مسئولان برگزاری مراسم تحویل شده بود. این مراسم به سخنرانی پرشور و تاریخی خاتمی تبدیل شد تا دوم خرداد ۷۷ را هم به عنوان یک روز به یاد ماندنی در تاریخ ثبت کند. خاتمی در جمع دانشجویان بار دیگر از آزادی و قانون سخن گفت. او مهم‌ترین شعار انتخاباتی خود را توسعه سیاسی خواند و اطمینان داد که: «هیچ مانعی برای انجام برنامه‌هایمان وجود ندارد. ممکن

● آغاز تفکر پرسش است و تا وقتی پرسشی مطرح

نشود اندیشه‌ای نیز مطرح نمی‌شود.

اشک‌آور و دستگیری عده‌ای دیگر به پایان رسیده بود بازتاب گسترده‌ای در رسانه‌های خارجی پیدا کرد. فردای آن روز - سه‌شنبه ۵ خرداد ۷۷ - جمعی از روحانیون و طلاب حوزه علمیه قم در اعتراض به «سوت زدن و کف زدن» دانشجویان در مراسم دوم خرداد به راهپیمایی پرداختند و با صدور قطعنامه‌ای مراسم دانشگاه تهران را «توهین آشکار به مردم مسلمان ایران و هتک حرمت ماه محرم» دانستند. در روز دهم خرداد جمعی از روحانیون، طلاب و دانشجویان علوم دینی مشهد نیز در یک راهپیمایی با عنوان «پشتیبانی از ولایت، پاسداری از دستاوردهای عاشورا» شرکت کردند و مراسم سالگرد دوم خرداد را «یک تجمع ضدارزشی در توهین به مقدسات در ماه محرم» دانستند. از سوی دیگر گروهی از روحانیون هم در مخالفت با حرکتی که در قم و مشهد رخ داده بود سخن گفتند و آن را باعث ایجاد جدایی میان حوزه و دانشگاه خواندند. از جمله حجت‌الاسلام محمدجواد حجتی‌کرمانی در مطالبی که در روزنامه اطلاعات به چاپ رسید خطاب به راهپیمایان قم نوشت: «آیا وجداناً این، بهترین روشی بود که شما در برابر «هتکا» ارزش‌ها در دانشگاه در پیش گرفتید؟!... من تردید ندارم که این جریان‌ات در مجموعه اعمال و رفتاری است که به قصد اخلال در سلامت کشور و آرامش مردم و «گره‌رقصانی» در برابر دولت نوپای آقای خاتمی انجام می‌گیرد.»

سرانجام با پایان سال تحصیلی دانشگاه‌ها، غائله‌ای که به بهانه مراسم سالگرد دوم خرداد ایجاد شده بود موقتاً خاموش شد.

در روز هفتم مهر ۷۷ در مراسم آغاز تحصیلی جدید دانشگاه‌ها در تالار علامه امینی دانشگاه تهران، آقای خاتمی از دانشجویان به عنوان عزیزترین سرمایه‌های امروز و فردای کشور نام برد و گفت: «دانشجویان اهل فکر باید

اهتمام داشته باشند به این امر مهم که در فضای آزادی نه تنها نباید به ایمان جامعه لطمه بخورد بلکه آزادی باید در جهت تقویت پایه‌های ایمان جامعه باشد.» خاتمی با این سخن هوشیارانه خود، بهانه را از دست مخالفان گرفت و ضمن دعوت دانشجویان به رعایت ایمان دینی، بار دیگر «دین و آزادی» را در کنار هم قرار داد.

در روز چهاردهم مهر ۷۷، تجمع دانشجویی دفتر تحکیم وحدت با نام «آزادی، امنیت، مشارکت ملت» در مقابل در شرقی دانشگاه تهران با آرامش برگزار شد. چنین تجمعات دانشجویی در ماه‌های بعد هم تکرار شد و به این ترتیب، دانشجویان از هر فرصتی برای حمایت از خاتمی و جریان اصلاحات استفاده کردند. هر چند که برخی از این تجمعات با هجوم خشونت‌طلبان به زد و خورد انجامید.

سفر آقای خاتمی به استان آذربایجان شرقی و سخنرانی در جمع دانشجویان تبریز در روز دوازدهم آذر ۷۷، فرصت دیگری بود تا خاتمی بار دیگر از دانشگاه به عنوان «مرکز تفکر» نام ببرد. وی خاطر نشان کرد: «آغاز تفکر، پرسش است و تا وقتی پرسشی مطرح نشود اندیشه نیز مطرح نمی‌شود.» وی در بخش دیگری از سخنان خود به مسؤولیت دانشجویان اشاره کرد و گفت: «چون ما متعهد به تساوی گوه‌ری انسان‌ها هستیم مسؤولیت شما دانشجویان در استقرار جامعه مدنی بیشتر است.»

۴ روز پس از سخنرانی در جمع دانشجویان تبریز، خاتمی به دانشگاه صنعتی شریف در تهران رفت که نخستین برنامه انتخاباتی او در جریان مبارزات انتخاباتی ریاست جمهوری سال ۷۶ نیز در آن جا برگزار شده بود. خاتمی در روز دانشجو از دانشگاه سخن گفت و این که «دانشگاه مظهر نوجویی، تحول‌خواهی و آزادی‌خواهی است و پرسشگری از

خصوصیات دانشگاه‌های ماست.»

او این بار بیش از هر چیز خواستار سیاسی شدن دانشگاه‌ها شد و گفت: «کسانی که نمی‌خواهند دانشگاه‌ها سیاسی باشند از دانشگاه‌ها به عنوان نقطه خطرناک می‌ترسند زیرا از دانشگاه‌ها فکر و پرسش درمی‌آید و آن‌ها ضدتفکرند و نمی‌توانند به پرسش‌ها پاسخ دهند و چون خود را عین اسلام می‌دانند پرسشگر را خفه می‌کنند.»

دو روز پس از مراسم روز دانشجو، جمعیت مؤتلفه اسلامی در بیانیه‌ای به نقل از حبیب‌الله عسگرآلادی دبیرکل این جمعیت، در واکنشی تند و کم‌سابقه، سخنان خاتمی را موجب نگرانی مستدینین، علما و مطبوعات دانست و آن را «وهن‌آلود» خواند و این‌گونه بود که دومین دیدار رو در روی خاتمی با دانشجویان نیز مانند نخستین دیدار با اعتراض روبه‌رو شد. ولی هوشیاری دانشجویان در حفظ آرامش، مخالفان را در دستیابی به اهدافشان ناکام گذاشت.

خاتمی بیش از هر سیاستمداری خواسته نسل جوان و به‌ویژه دانشجویان را می‌شناخت و سخنان او همان مطالبی بود که دانشجویان می‌خواستند بیان کنند. او در روز پانزدهم اردیبهشت ۷۸ در دیدار با نمایندگان ولی‌فقیه در دانشگاه‌ها، «آگاهی‌های سنتی در فقه و کلام» را برای آنان کافی ندانست و گفت: «نمایندگان رهبری در دانشگاه‌ها باید با علوم و کلام جدید و روان‌شناسی دانشگاه و جوان نیز آشنا باشند.» وی گفت: «ما نباید صرفاً به فکر آموزش یک طرفه باشیم بلکه پرداختن به خود نیز بسیار مهم است.»

خاتمی در سفرهای خارجی خود نیز گهگاه از دانشجو و دانشگاه سخن می‌گفت. از جمله در روز ۲۹ اردیبهشت ۷۸ در سفر به عربستان سعودی و سخنرانی در دانشگاه «بن‌عبدالعزیز»

● حضور سرزنده دانشگاهی که اهل چون و چرا

و دغدغه خاطر نیز هست، هزینه هم دارد که آن

هزینه را باید پرداخت.

شهر نیز مورد ضرب و شتم خشونت‌طلبان قرار گرفتند. سخنرانی خاتمی در میدان با وزیر فرهنگ و آموزش عالی و معاونین این وزارتخانه، نقطه پایانی بر هیجانات دانشجویان و بازگشت دوباره آرامش آنان بود. روز ۲۱ تیر و در زمانی که درگیری پلیس با دانشجویان ادامه داشت، خاتمی همصدا با دانشجویان، حوادث کوی را از تلخ‌ترین وقایع نظام جمهوری اسلامی خواند و از دانشجویان خواست با هوشیاری، منافع ملی را تشخیص دهند و از هیجان پرهیز کنند. خاتمی گفت: «هر چه دانشگاه، دانشجویان و استادان ما سرزنده و با نشاط باشند نشانه آن است که جامعه ما سرزنده و با نشاط است. حضور سرزنده دانشگاهی که اهل چون و چرا و دغدغه خاطر نیز هست، هزینه هم دارد که آن هزینه را باید پرداخت.» خاتمی از دانشجویان خواست در این موقعیت با دولت همکاری کنند تا از درگیری بین بخش دانشگاهی و بخش‌های دیگر جامعه پرهیز شود. خاتمی، دانشجویان را به آرامش دعوت کرد اما در عین حال گفت: «فضای آرام به معنای آن نیست که اگر دانشجویان توقمی دارند آن را بیان نکنند ولی شرط اول آن است که اگر خشونت را محکوم می‌کنیم باید خودمان پیشتان مقابله با تشنج و خشونت باشیم.» دانشجویان مثل همیشه، سخنان خاتمی را با جان و دل پذیرفتند و برای جلوگیری از خشونت به تجمع خود در خیابان انقلاب و مقابل دانشگاه تهران پایان دادند و در مسجد کوی تحصن کردند. شورای منتخب دانشجویان هم از دانشجویان خواست تا از حضور در گروه‌های پراکنده خیابانی پرهیز کنند. به این ترتیب دانشجویان، راه خود را از کسانی که با سوءاستفاده از موقعیت، قصد ایجاد تشنج داشتند جدا کردند. در روز ۲۲ تیر ماه خاتمی گفت: «بعد از یکی دو روز جریان انحرافی پیدا

تجمع اعتراض آمیزی در مقابل در اصلی دانشگاه تهران صورت گرفت که تا ۲ روز بعد ادامه داشت. همان روز دکتر معین وزیر فرهنگ و آموزش عالی در اعتراض به ورود نیروهای انتظامی به کوی دانشگاه، استعفا کرد ولی روز بعد، خاتمی در پاسخ به نامه استعفای دکتر معین، ضمن محکوم کردن «حادثه زشت و تلخ کوی دانشگاه تهران» از او خواست با پشتیبانی «ملت شریف و دانشگاهیان و دانشجویان عزیز» همچنان به مسئولیت خود ادامه دهد. خاتمی همچنین خطاب به دانشجویان گفت: «در شرایط حساس کشور، آرمش و پرهیز از هرگونه خشونت و تشنج، اساسی‌ترین نیاز کشور و لازمه توسعه سیاسی است و موفقیت دولت مرهون این آرامش است و مطمئناً دانشگاهیان عزیز با سلاح منطق و خویشتن‌داری، دولت و مسئولان را جهت پیگیری همه‌جانبه قضیه و مایوس کردن کسانی که می‌کوشند تا از اوضاع به سود مقاصد سوء خود بهره‌برداری کنند یاری خواهند کرد.» در حقیقت، خاتمی با رد استعفای دکتر معین و درخواست حفظ آرامش از دانشجویان، نقش مهمی در مهار بحران داشت. هر چند که حوادثی که از هجدهم تیر آغاز شده بود کمابیش ادامه داشت. روز دوشنبه ۲۱ تیر، درگیری به میدان ولیعصر رسید و زد و خورد شدید دانشجویان و مأموران باعث آتش گرفتن یک خودروی نیروی انتظامی و زخمی شدن گروهی از دانشجویان شد. حملات گاه و بیگاه گروه فشار به تجمع مقابل دانشگاه نیز همچنان ادامه داشت. مصدومانی که به خاطر استنشاق گاز اشک‌آور یا جراحت با ضربات باتوم، آسیب دیده بودند در مسجد دانشگاه بستری شدند و دانشجویان پزشکی با کمک‌های اولیه به آن‌ها رسیدگی می‌کردند. در همین حال درگیری شدید در دانشگاه تبریز هم موجب ایجاد بحرانی دیگر شده بود و دانشجویان آن

جده، بار دیگر دانشگاه را مظهر نوجویی و تحول‌خواهی دانست و گفت: «روح جوانی و محیط تحقیق و تعلم سبب می‌شود تا نوجوایی و تحول‌جویی با نام دانشگاه قرین باشد. اما ریشه و اساس همه این‌ها پرسشگری است. دانشگاه جای پرسش است چرا که آغاز تفکر با پرسش است و دانشگاه بدون پرسش مانند روز بدون خورشید است.»

خاتمی در دیداری با اعضای دفتر تحکیم وحدت که در روز هفتم تیر ۷۸ صورت گرفت اظهار داشت: «دانشجو و دانشگاه سرچشمه‌ای است که با نخبگان جامعه سر و کار دارد و باید نقش پیشرو داشته باشد تا از مسیر فعالیت دانشجویان عزیز، دیدگاه‌های منطقی و همه‌جانبه در دانشگاه و در سطح جامعه مطرح شود.»

کوی دانشگاه و حادثه هجدهم تیر

ماجرای هجدهم تیر ماه ۷۸ و اعتراض جمعی از دانشجویان به تعطیلی روزنامه سلام، یکی از بدترین حوادث دوران پس از انقلاب اسلامی را در کشور رقم زد. ماجرا از آن جا آغاز شد که شامگاه پنجشنبه ۱۷ تیر ۷۸، دانشجویانی که عمدتاً ساکن کوی دانشگاه تهران بودند در اعتراض به تعطیلی روزنامه سلام در محوطه کوی دانشگاه تجمع کردند. تجمع دانشجویان ساعت‌ها ادامه داشت تا این که افراد نیروی انتظامی و افرادی که بعدها با نام «لباس شخصی‌ها» و گارد «نویو» معرفی شدند، به آن‌ها حمله کردند و واقعه «هجدهم تیر ۷۸» رخ داد. شبانه نوزدهم تیر، خبر این درگیری در روزنامه‌های اصلاح‌طلب با تیترهای درشت منتشر شد و مردم از این واقعه آگاه شدند. در همان روز به دعوت انجمن اسلامی دانشجویان دانشگاه تهران و دانشگاه علوم پزشکی تهران،

● نمی‌توان در دانشگاهها
 نهادی تشکیل داد که رسالت
 آن مبارزه با پرسیگری
 باشد.



شد که هدفش لطمه زدن به اصل نظام و ایجاد آشوب و تشنج در جامعه است و خوشبختانه جنبش دانشجویی برائت خود را از این جریان اعلام کرد» هر سخن خاتمی با واکنش مثبت دانشجویان روبه‌رو می‌شد و هر عمل مطلوب دانشجویان، واکنش مثبت خاتمی را به دنبال داشت. به این ترتیب همکاری متقابل دولت خاتمی و جنبش دانشجویی باعث شد تا حادثه تلخ کوی دانشگاه و پیامدهای ناگوار آن با آرامش پایان یابد.

نخستین اظهار نظر خاتمی درباره حادثه کوی دانشگاه پس از پایان این غائله، روز پنجم مرداد در اجتماع مردم همدان بود که طی سخنانی انگیزه هجوم به کوی دانشگاه، را مورد اشاره قرار دارد و گفت: «دانشجویان و دانشگاهیان عضو زنده و فعال جامعه هستند و از بزرگترین حامیان برنامه‌های پیشرفت و توسعه این کشورند.» در مرداد ۷۸ خاتمی بارها از حادثه کوی دانشگاه صحبت کرد و ضمن محکوم کردن آن، به راهنمایی دانشجویان پرداخت. او در روز شانزدهم مرداد در دیدار با اعضای جهاد دانشگاهی گفت: «دانشگاه مرکز جوانان نخبه نوجوی با شور جوانی است و مرکزی با این حساسیت که برجسته‌ترین برگزیدگان جامعه را در خود جای داده است، هم دشمنانی دارد و هم در معرض آفاتی قرار دارد.» پنج روز بعد هم خاتمی در جمع اعضای دفتر تحکیم وحدت، بسیج دانشجویی و جامعه اسلامی دانشجویان اظهار داشت: «زشت‌ترین کینه‌توزانه‌ترین نوع خشونت در کوی دانشگاه رخ داد و علیه دانشگاه به کار رفت.» خاتمی که پیش از این حادثه بارها دانشجویان را به پرسشگری دعوت کرده بود این بار هم بر حرف خود سافشاری کرد و گفت: «نمی‌توان در دانشگاه‌ها نهادی تشکیل داد که رسالت آن مبارزه با پرسیگری باشد.» پس از حادثه کوی، خاتمی تقریباً در تمامی سخنرانی‌هایی که

درباره دانشجویان یا در مجامع دانشجویی داشت آنان را به «آرامش و هوشیاری» دعوت می‌کرد و در همان سخنرانی نیز از دانشجویان خواست که «با هوشیاری و در چارچوب قانون و با تکیه بر گفتار و منطق، مسائل خود را مطرح کنند» دو روز بعد - ۲۲ مرداد - نیز خاتمی در پیامی به هفتمین اردوی سالانه انجمن‌های

اسلامی دانشجویان دانشگاه‌های سراسر کشور (دفتر تحکیم وحدت) بار دیگر توصیه‌های خود را تکرار کرد و گفت: «وحدت، تفاهم، همدلی، آرامش و هوشیاری، نیاز مشترک همه، به‌ویژه جامعه دانشگاهی و دانشجویی است.» به اعتقاد خاتمی در مقابل کار غیرقانونی هم باید با تکیه بر قانون عمل کرد و این اعتقاد را

● به اعتقاد خاتمی حتی در مقابل کار غیر قانونی

هم باید با تکیه بر قانون عمل کرد.

برگزار شد.

خشونت‌طلبان انتظار داشتند که دانشجویان در سالروز حادثه کوی دانشگاه یک تجمع دانشجویی برگزار می‌کنند تا بتوانند با استفاده از آن آشوب تازه‌ای بیافرینند. ولی دانشجویان که از اهداف مخالفان آگاه بودند از برگزاری هرگونه تجمع گسترده، خودداری کردند و به پیروی از سخنان خاتمی و با هدف صلح و مدارا و نفی خشونت و هرج و مرج طلبی، طرح «لبخند اصلاحات» را ارائه دادند. در روز هجدهم تیر ۷۹، اعضا و طرفداران تشکل دانشجویی دفتر تحکیم وحدت با حضور در میدانی اصلی شهر تهران، شاخه‌های گل به مردم هدیه کردند و با طرح لبخند اصلاحات نشان دادند که با تکیه بر قانون و منطق و آرامش، در انتظار برخورد عادلانه قوه قضائیه با عاملان حادثه کوی دانشگاه هستند. در این روز تشکل‌های دانشجویی و احزاب با انتشار بیانیه‌هایی خواستار برخورد جدی قوه قضائیه با عاملان حوادث کوی دانشگاه تهران و دانشگاه تبریز شدند. قوه قضائیه پس از برگزاری چند جلسه محاکمه رأی به بی‌گناهی کسانی داد که در حادثه کوی متهم نخست شناخته شده بودند و به همین دلیل در روز یکشنبه ۲۶ تیر ۷۹، تعدادی از اعضای شورای مرکزی دفتر تحکیم وحدت در اعتراض به حکم دادگاه در مقابل مجلس شورای اسلامی روزه سیاسی گرفتند. البته پایان سال تحصیلی دانشگاه‌ها موجب شد تا حکم تبرئه متهمان، واکنش گسترده دانشجویان را در پی نداشته باشد. بنابراین دانشجویان دو ماه را در سکوت گذراندند تا سال تحصیلی جدید آغاز شود. در مراسم آغاز سال تحصیلی جدید باز هم خاتمی با در نظر گرفتن موقعیت و شرایط، دانشجویان را به بردباری فرا خواند. وی خطاب به دانشجویان گفت: «مواظب باشید، باید تمرین

اطلاع‌رسانی دقیق درباره آن انتقاد کردند و این بار نیز خاتمی با دانشجویان همراه شد و گفت: «تا مردم آگاه نشوند مسائل حل نخواهد شد» و افزود: «من از روند پیگیری پرونده کوی دانشگاه شخصاً راضی نیستم. واقعه کوی، لکه ننگی است که به راحتی از دامن جامعه پاک نخواهد شد. در این ماجرا پس از ضرب و شتم و سرکوب دانشجویان، غائله‌ای در متن شهر ایجاد شد و آن را به نام دانشجویان نوشتند اما خوشبختانه جامعه دانشجویی با تدبیر راه خود را از این غائله جدا کرد.» خاتمی به خوبی می‌داند که انسان گاهی با سکوت خود بیش از هر زمان دیگری حرف می‌زند. به همین دلیل گفت: «امسال ساکت‌ترین سال دانشجویان بود اما این به آن معنا نیست که آنان اعتراضی نداشتند چرا که در سال جاری به آنان توهین شد.» او با دانشجویان همراه بود و این همراهی و همدلی موجب می‌شد تا دانشجویان به توصیه‌های او عمل کنند. به همین دلیل وقتی خاتمی از دانشجویان خواست: «نشان دهید در عین حالی که آرمان و اصول دارید اهل منطق و گفت‌وگو هستید و نه اهل هیاهو و آشوب»، دانشجویان سخن او را پذیرفتند و آرامش خود را حفظ کردند.

ماه‌ها از پی هم می‌گذشت و فعالیتهای سیاسی دانشجویان به تجمعات آرام در مورد مسائل سیاسی روز محدود می‌شد؛ تجمعاتی که اغلب بدون درگیری به پایان می‌رسید. مهم‌ترین این فعالیت‌ها، تجمع سراسری و آرام دانشجویان سراسر کشور در اعتراض به تعطیلی گسترده مطبوعات بود که روزهای پنجم و ششم اردیبهشت ماه ۷۹ در سراسر کشور انجام گرفت. مراسم گرامی‌داشت سومین سالگرد حماسه دوم خرداد هم به صورت یک تجمع دانشجویی به دعوت دفتر تحکیم وحدت و با حضور ۵ هزار دانشجویان و این بار با آرامش

بار دیگر در مورد حادثه کوی دانشگاه ثابت کرد. ضمن این که تأکیدات مکرر او بر حفظ آرامش موجب نشد که از اهداف اصلاح‌طلبانه‌اش دور شود و دانشجویان را برای تلاش به دستیابی به حقوق قانونی خود تشویق نکند. به طوری که در روز هجدهم شهریور ۷۸ در جمع منتخبین استان زنجان گفت: «دانشگاه جای بحث و گفت‌وگو و پرسش است و باید در مهم‌ترین حیاتی‌ترین مسائل کشور اظهار نظر کند» و پس از آن هم در مراسم آغاز سال تحصیلی جدید دانشگاه‌ها که هفتم مهر ۷۷ در حرم حضرت امام(ره) برگزار می‌شد اظهار داشت: «دانشگاه جای پرسشگری، نقادی و گفت‌وگو و روشنگری است.» خاتمی تأکید کرد: «میزان سربلندی هر کشور را باید در کمیت و کیفیت دانشگاه‌های آن جست‌وجو کرد.» او بار دیگر از دانشجویان خواست «به شدت در برابر تشنج‌زایی و بحران‌آفرینی‌ها هوشیار باشند».

خاتمی در روز ۲۷ مهر به طور سرزده از کوی دانشگاه که بازسازی شده بود بازدید کرد و در گفت‌وگو با دانشجویان اظهار داشت: «با عوامل خیانت بزرگ کوی دانشگاه باید برخورد جدی صورت گیرد.» بازدید سرزده خاتمی از کوی دانشگاه که با قدردانی دفتر تحکیم وحدت هم روبرو شد، گامی دیگر در ایجاد نزدیکی بیشتر بین رئیس جمهوری و دانشجویان بود.

دیدار دیگر دانشجویان با خاتمی، یکشنبه ۲۱ آذر ۷۸ به صورت جلسه پرسش و پاسخ در دانشگاه علم و صنعت بود. در این دیدار که به مناسبت روز دانشجویان صورت می‌گرفت، خاتمی از این روز به عنوان «روز نمایندگی نسل نو و پیشتان دانشجویی از قاطبه ملت ایران برای استقلال‌خواهی» نام برد. وی از دانشجویان خواست با واقع‌نگری بامسائل برخورد کنند. در این نشست، دانشجویان درباره روند رسیدگی به پرونده حادثه کوی دانشگاه و عدم

● مواظب باشید، باید صبر و شکیبایی داشته باشید تا قانون‌گرایی و احترام به دیگری در جامعه فرهنگ شود.

صبر و شکیبایی داشته باشیم تا قانون‌گرایی و احترام به دیگری در جامعه فرهنگ شود. خاتمی با این سخن خود، دانشجویان را به آینده امیدوار کرد تا شاید با صبر و شکیبایی به آنچه که در ذهن دارند دست یابند. راست است که می‌گویند بالاترین هنر انسان «بردباری» است. او ضمن دعوت دانشجویان به اعتدال گفت: «دانشگاه باید کانون اعتدال و تأثیرناپذیر از جریان‌های مخالف سیاسی در جامعه باشد.» خاتمی در روز ۲۶ مهر ۷۹ هم در دیدار با اعضای تشکلهای دانشجویی، مجدداً دانشجویان را به اعتدال و میانه‌روی دعوت کرد و گفت: «دانشگاه مطالبات خودش را دارد و دانشجویان و دانشگاه باید نقد بکنند و در درجه اول حکومت و قدرت را نقد کند اما این کار باید با اعتدال، عقلانیت و تحمل برخی از نارسایی‌ها و ناروایی‌ها صورت گیرد.»

دانشگاه ما با کمال سعه صدر توانسته این امور فرعی را کنار بگذارد و هدفش را دنبال کند.»

بهار ۸۰ و انتخاب مجدد خاتمی

بازگشایی مجدد دانشگاه‌ها پس از پایان تعطیلات نوروزی در شرایطی اتفاق افتاد که جامعه در التهاب حضور یا عدم حضور خاتمی در عرصه انتخابات هشتمین دوره ریاست جمهوری به سر می‌برد. مخالفان خاتمی مشکلات معیشتی مردم را مستمسک خود قرار دادند و با بزرگنمایی مسائل اقتصادی سعی در ناکارآمد جلوه دادن دولت خاتمی در نخستین دوره فعالیت آن داشتند. اما افکار عمومی با آگاهی از آنچه که در جامعه می‌گذرد در روز هجدهم خرداد ۸۰ در پای صندوق‌های رأی حاضر شدند و بار دیگر خاتمی را با تعداد آرای بیشتر از دوره قبل بر مسند ریاست جمهوری

روز دوم خرداد ۸۰ و در گرامیداشت سالگرد انتخابات هفتم، تعدادی از دانشجویان در یک کار سازمان‌یافته با در دست داشتن عکسهایی از خاتمی در برخی از میدانی مرکزی شهر تهران حضور یافتند و به مردم «گل» هدیه کردند. و این در حالی بود که مخالفان نظام در خارج از کشور در تمام بخش‌های خبری خود و در برنامه‌هایی که برای تحلیل انتخابات هشتمین دوره ریاست جمهوری ایران پخش می‌شد از تحریم انتخابات توسط دانشجویان ایرانی سخن می‌گفتند. در روز هفتم خرداد نیز هزاران نفر از جوانان و دانشجویان در ورزشگاه شهید شیرودی حضور یافتند تا ضمن گوش سپردن به سخنان خاتمی، حمایت قاطع خود را از او اعلام کنند. حضور گسترده جوانان و دانشجویان در این تجمع، نقش مؤثری در پرشورتر کردن فضای انتخابات داشت؛ به طوری که بخش اعظم فیلم انتخاباتی رئیس‌جمهور نیز که از سیمای جمهوری اسلامی ایران پخش شد شامل تصاویری از همین تجمع بزرگ بود. سرانجام دانشجویان با تکیه بر خرد و عقلانیت خود در انتخابات ۱۸ خرداد حضور یافتند و به خاتمی رأی دادند با امید به این گفته او که: هنگام اعلام نامزدی خود برای این انتخابات بیان کرده بود «همچنان به عهد خود با ملت استوار هستم»



* پاورقی:

- ۱- مراسم آغاز سال تحصیلی دانشگاه‌ها - ۵ مهر ۱۳۷۶
- ۲- گردهمایی رؤسای دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور - ۵ اسفند ۷۶
- ۳- ر.ک. ۱
- ۴- جمعه ۲۱ شهریور ۷۶
- ۵- ر.ک. ۲

نشانند. این بار نیز دانشجویان با حمایت بی‌دریغ خود تا آخرین لحظات زمان قانونی تبلیغات، نقش مؤثری در این انتخاب داشتند. از روز چهاردهم اردیبهشت ۸۰ که آقای خاتمی به منظور ثبت‌نام در انتخابات در وزارت کشور حضور یافت، فعالیت دانشجویان برای حمایت از او در این دوره از انتخابات شدت گرفت. در

دانشجویان، از مدت‌ها پیش راه اعتدال را در پیش گرفته بودند و سخن خاتمی ضمن تأیید حرکت آن‌ها، نشانگر این موضوع بود که دانشجویان نباید در راه دستیابی به مطالبات خود ناامید شوند. خاتمی گفت: «معتقدم در مواقعی به دانشگاه‌های ما جفا شده و رفتارهای نادرستی با آن‌ها صورت گرفته است اما